

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης

Τίτλος Μαθήματος: Μουσικός αυτοσχεδιασμός και εκπαίδευση: θεωρία και πράξη

Κωδικός Μαθήματος: ΚΤ1365

Διδάσκων: Κανελλόπουλος Παναγιώτης, pankanel@uth.gr

Είδος Μαθήματος: Επιλογής

Εξάμηνο: 6ο

Μονάδες ECTS: 5

Περιγραφή του μαθήματος - στόχοι: Σκοπός του μαθήματος είναι (α) η εξερεύνηση της έννοιας του μουσικού αυτοσχεδιασμού και της παιδαγωγικής λειτουργίας του, και (β) η συστηματική και εντατική εντρύφηση στην πρακτική του αυτοσχεδιασμού. Οι στόχοι διατυπώνονται ως εξής: (α) Η κριτική προσέγγιση της έννοιας του αυτοσχεδιασμού και των διαφορετικών θεωρητικών προοπτικών που έχουν αναπτυχθεί για την κατανόησή του, (β) η κατανόηση του κεντρικού ρόλου του αυτοσχεδιασμού στην μουσική εκπαίδευση των παιδιών της προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας, και (γ) η εξοικείωση των φοιτητριών και των φοιτητών με την αυτοσχεδιαστική πράξη. Θα μας απασχολήσουν όψεις του αυτοσχεδιασμού όπως αυτές εκφράζονται στο κίνημα του ελεύθερου αυτοσχεδιασμού, στη μουσική του 2^{ου} μισού του 20^{ου} αιώνα, καθώς και σε διάφορες εξωευρωπαϊκές παραδόσεις. Θα εξετάσουμε επίσης την λειτουργία του αυτοσχεδιασμού στα πλαίσια του κινήματος της δημιουργικής μουσικής παιδαγωγικής, καθώς και σε σύγχρονες μουσικοπαιδαγωγικές ερευνητικές εργασίες. Επιχειρείται η εξοικείωση με την αυτοσχεδιαστική πράξη, η καλλιέργεια ενός αυτοσχεδιαστικού ήθους και μιας ζωντανής προσέγγισης της μουσικής δημιουργίας η οποία θα μπορεί να λειτουργήσει στα πλαίσια της εκπαιδευτικής πράξης. Η δημιουργική συνεισφορά των φοιτητών/τριών στην τελική έκβαση του μαθήματος είναι καίριας σημασίας, καθώς το μάθημα συνδυάζει την θεωρητική αναζήτηση και την πρακτική άσκηση.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα: Στη διάρκεια του μαθήματος οι φοιτήτριες και οι φοιτητές αναμένεται να

- συζητούν κριτικά τους διάφορους ορισμούς του αυτοσχεδιασμού και της σχέσης του με τις πρακτικές της σύνθεσης της εκτέλεσης και της ενεργητικής ακρόασης, αλλά και τις συναφείς έννοιες της επινόησης, της παραλλαγής, της απροσδιοριστίας
- αναγνωρίσουν την πολλαπλότητα των μουσικών πρακτικών που βασίζονται στον αυτοσχεδιασμό
- συζητούν τις διαδικασίες μέσα βάση τις οποίες τα παιδιά αυτοσχεδιάζουν σε διαφορετικά πλαίσια.

- τεκμηριώνουν τη σημασία των δημιουργικών δραστηριοτήτων για τη μουσική μάθηση και διδασκαλία της μουσικά στα μικρά παιδιά
- δημιουργούν μουσική αυτοσχεδιάζοντας, χρησιμοποιώντας ποικίλα μέσα, τεχνικές και προσεγγίσεις στον αυτοσχεδιασμό τόσο ατομικά όσο και σε ομάδες.

Αξιολόγηση: 1. Γραπτή τελική εξέταση (50%) που εστιάζει στην κριτική κατανόηση και παρουσίαση στοιχείων θεωρίας, μέσα από ερωτήσεις σύντομης απάντησης, και ερωτήσεις ανάπτυξης δοκιμίων. 2. Παρουσίαση Ομαδικής Εργασίας (50%): Προετοιμασία και παρουσίαση ενός αυτοσχεδιασμού με βάση τις οργανωτικές πλαίσια και τις ιδέες που έχουμε επεξεργαστεί στις συναντήσεις μας. 3. Οι φοιτήτριες/τές κρατούν ένα Ημερολόγιο Καταστώματος, όπου αποτυπώνεται η προσωπική τους ματιά για την πορεία των μαθημάτων και της συμμετοχής τους σε αυτά – το ημερολόγιο αυτό παραδίδεται στο τέλος. Δεν βαθμολογείται.

Διδακτική Μεθοδολογία: Εργαστηριακές ασκήσεις βιωματικής κατανόησης - διαλέξεις - βιβλιογραφική αναζήτηση & κριτική θεώρηση μέσα από συζήτηση, αναστοχασμός

Διάγραμμα περιεχομένων του μαθήματος:

(Παρατήρηση: Το παρακάτω διάγραμμα είναι ενδεικτικό: Κάθε νέα ακαδημαϊκή χρονικά, ενδέχεται να γίνονται τροποποιήσεις)

1η εβδομάδα

- Εισαγωγή
- Η έννοια της αυτοσχεδιαστικής στάσης: Η ποιότητα της προσοχής στον ήχο
- Αναζητώντας το νόημα της ελευθερίας. Εναντία στην αντίληψη ότι η ελευθερία του ενός αρχίζει εκεί που τελειώνει η ελευθερία του άλλου εισάγεται η άποψη ότι η ελευθερία του ενός αρχίζει εκεί που αρχίζει και η ελευθερία του άλλου (Καστοριάδης).
- Ασκήσεις αυτοσχεδιασμού: δημιουργία αυτοσχεδιαστικών μελωδιών επάνω σε ισοκράτη (drone).

2η εβδομάδα

- Προσδιορίζοντας την έννοια των όρων που χρησιμοποιούμε: ο Ελεύθερη Εξερεύνηση ο Καθοδηγούμενη εξερεύνηση ο Αυτοσχεδιασμός ο Πειραματισμός
ο Σύνθεση
- Ασκήσεις αλληλεπίδρασης

3η εβδομάδα ο Πώς διαφορετικές πρακτικές εννοιολογούν την

αυτοσχεδιαστική ελευθερία;

ο Συζήτηση για τη σχέση του αυτοσχεδιασμού με συγγενείς έννοιες:

απροσδιοριστία (indeterminacy), εξερεύνηση, πειραματισμός,

παραλλαγή, διανθισμός

(embellishment)

- Ασκήσεις αυτοσχεδιασμού: Μαθαίνοντας να ακούμε μία γραμμή basso και να αυτοσχεδιάζουμε επάνω σε αυτήν

4η εβδομάδα

- Derek Bailey: Η διάκριση ανάμεσα στον ιδιωματικό (στυλιστικά προσδιορισμένο) και μη ιδιωματικό (ελεύθερο) αυτοσχεδιασμό
- Η οπτική του Jeff Pressing: Ο αυτοσχεδιασμός και οι διαφορετικοί βαθμοί ελευθερίας
- Ασκήσεις αυτοσχεδιασμού: ostinati με βάση διαφορετικά μέτρα - αυτοσχεδιαστικοί διάλογοι

5η εβδομάδα

- Αυτοσχεδιασμός - καινοτομία - δημιουργικότητα
- Ο Αυτοσχεδιασμός στην καθημερινή ζωή
- Ακρόαση παραδειγμάτων μουσικού αυτοσχεδιασμού
- Ασκήσεις αυτοσχεδιασμού: η αλυσίδα του Eddie Prevost - αυτοσχεδιασμοί με χρήση θορύβου και μη-παραδοσιακών ηχογόνων πηγών

6η εβδομάδα

- Αυτοσχεδιασμοί σε μικρές ομάδες (Doug Friesen): Ρόλοι
 1. αντίθεση
 2. αντιγραφή
 3. συνέχεια - παραλλαγή
 4. εισβολή
 5. δημιουργία αγκαλιάς
 6. δημιουργία ανεξάρτητων επιπέδων
 7. τονισμός στοιχείων του παιχνιδιού των άλλων (ταυτόχρονα με αυτούς)
 8. τονισμός στοιχείων του παιχνιδιού των άλλων: τοποθέτηση 'σημαδιών' μέσα από την επιστροφή σε υλικό που έχει ήδη εισαχθεί.
 9. παρακαλώ, μετά από εσάς! (Δίνοντας χώρο)
- Ασκήσεις αυτοσχεδιασμού: εξερεύνηση των παραπάνω ρόλων

7η εβδομάδα

- Ο Αυτοσχεδιασμός στην καθημερινή ζωή
- Ακρόαση παραδειγμάτων μουσικού αυτοσχεδιασμού παιδιών διαφορετικών ηλικιών και σε διαφορετικά πλαίσια
- Ασκήσεις αυτοσχεδιασμού: εξερεύνηση των ρόλων II

8η εβδομάδα

- Ο αυτοσχεδιασμός στις μουσικές του κόσμου
- Αυτοσχεδιασμός και προφορικότητα
- Η έννοια του ακουστικού παραδείγματος (Aural paradigm) του G. Treitler
- Η έννοια του ανάφορου (Referent) του B. Nettl
- Ακρόαση παραδειγμάτων μουσικού αυτοσχεδιασμού
- Ασκήσεις αυτοσχεδιασμού: Παρτιτούρες απροσδιοριστίας (indeterminate scores)

9η εβδομάδα

- Συστηματοποίηση των διαφορετικών προσεγγίσεων της έννοιας του αυτοσχεδιασμού
(1) Ο αυτοσχεδιασμός ως απαρχή: Ο αυτοσχεδιασμός ως μήτρα, ως μια διεργασία γέννησης μιας τέχνης, ή διαμόρφωσης και κρυστάλλωσης μιας καλλιτεχνικής τάσης ή πρακτικής. (2) Ο αυτοσχεδιασμός ως εγγενές στοιχείο της μουσικής πράξης, ως οργανικά ενταγμένος στην εκτελεστική πρακτική διαφορετικών μουσικών παραδόσεων. (3) Ο αυτοσχεδιασμός ως απελευθέρωση και ταυτόχρονα ως ατελής: η γέννηση μιας αντίφασης.
- Ασκήσεις αυτοσχεδιασμού

10η εβδομάδα

- Οι ρόλοι του αυτοσχεδιασμού στην σύγχρονη δημιουργική μουσική παιδαγωγική
(1) Ο αυτοσχεδιασμός ως μέσο βιωματικής κατανόησης της μουσικής γνώσης, ως διαδικασία-κλειδί για την ανάπτυξη και καλλιέργεια της μουσικότητας μέσα από ενεργητική ανάπτυξη εκτελεστικών και αντιληπτικών δεξιοτήτων. (2) Ο αυτοσχεδιασμός ως μέσο πειραματισμού διά του οποίου τα παιδιά ανακαλύπτουν δυνατότητες οι οποίες οδηγούν σε μουσικές ιδέες και από εκεί στη δημιουργία συνθέσεων. (3) Ο αυτοσχεδιασμός ως τρόπος εισαγωγής σε μουσικές παραδόσεις και πρακτικές. (4) Ο αυτοσχεδιασμός ως πεδίο αυτονομίας: μια άσκηση στην ελευθερία.
- Ακρόαση παραδειγμάτων μουσικού αυτοσχεδιασμού παιδιών διαφορετικών ηλικιών και σε διαφορετικά πλαίσια II
- Ασκήσεις αυτοσχεδιασμού

11η εβδομάδα

- Η έννοια του διαλόγου στη θεωρία του M. M. Bakhtin και η εφαρμογή της στο πεδίο του αυτοσχεδιασμού: Για μια παιδαγωγική του διαλόγου
- Ο αυτοσχεδιασμός ως το μουσικό ανάλογο της πολιτικής πράξης - Η Hannah Arendt και ο Κορνήλιος Καστοριάδης
επισκέπτονται τη μουσική παιδαγωγική
- Σχεδιάζοντας πλαίσια δημιουργίας αυτοσχεδιασμών I

12η εβδομάδα

- Σχεδιάζοντας πλαίσια δημιουργίας αυτοσχεδιασμών II
- Ψάχνοντας ιδέες για δημιουργία αυτοσχεδιασμών στη σύγχρονη μουσική [παράδειγμα: οι Σπουδές Σύνθεσης (*pour la forme / pour la melodie*) του Γιώργου Σισιλιάνου (1920-2005)]

13η εβδομάδα

- Καταληκτική συζήτηση: Για το εύθραυστο και την αξία του αυθόρμητου. Για την καλλιέργεια του αυθορμητισμού
- Τελικοί αυτοσχεδιασμοί

Προτεινόμενη Βιβλιογραφία

- Addison, R. (1988). A new look at musical improvisation in education. *British Journal of Music Education*, 5(3), 255-267.
- Agrell, J. (2008). *Improvisation Games for Classical Musicians: 500+ Non-jazz Games for Performers, Educators, and Everyone Else*. Chicago: GIA Publications.
- Alperson, P. (1984). On musical improvisation. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 43(1), 17-29.
- Bailey, D. (1992). *Improvisation*. London: The British Library National Sound Archive.
- Basic, E. (1988). Ο Αυτοσχεδιασμός ως Δημιουργικό Μήνυμα. Στο Wolfgang Stumme (επιμ.), *Ο Αυτοσχεδιασμός*. Αθήνα: Νάσος.
- Benson, B. E. (2003). *The Improvisation of Musical Dialogue: A Phenomenology of Music*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Berliner, P. F. (1994). *Thinking in Jazz: The Infinite Art of Improvisation*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Brockmann, N. M. (2009). *From Sight to Sound: Improvisation Games for Classical Musicians*. Μπλούμινγκτον: Indiana University Press.
- Campbell, P. S. (2009). Learning to improvise music, improvising to learn music. . In G. Solis & B. Nettl (Eds.), *Musical Improvisation: Art, Education, and Society* (pp. 119-142). Urbana: University of Illinois Press.
- Fischlin, D. , Heble, A. , Lipsitz, G. (Eds.) (2013). *The Fierce of Now: Improvisation, Rights, and the Ethics of Co-creation*. Durham: Duke University Press.

- Green, L. (2014). *Άκου, Ακροάσου, Πάίζει! Πώς να απελευθερώσετε την ακουστική αντίληψη των μαθητών σας και τις δεξιότητές τους στον αυτοσχεδιασμό και στην εκτέλεση*. Αθήνα: Φαγκότο.
- Goldstaub, Paul. (1996). Opening the door to classroom improvisation. *Music Educators Journal*, 82(5), 45-51.
- Hall, E. T. (1992). Improvisation as an acquired, multilevel process. *Ethnomusicology*, 36(2), 223-235.
- Hickey, M. (2009). Can improvisation be taught? A call for free improvisation in our schools. *International Journal of Music Education*, 27(4), 285–299.
- Hobsbawm, E. (1988). *Η Σκηνή της Τζαζ* (μτφρ. Τ. Τσήρος). Αθήνα: Εξάντας
- Horsley, I., Collins, M., Badura-Scoda, E. & Libby, D. (1980). Improvisation in Western Art Music. In S. Sadie (Ed.), *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Vol. 9 (pp. 31-52). London: Macmillan.
- Ingold, T. , Hallam, E. (2007). Creativity and Cultural Improvisation: An Introduction. Στο E. Hallasm & T. Ingold (επιμ.), *Creativity and Cultural Improvisation*. Oxford: Berg Publishers.
- Johnstone, K. (1981/2010). *Impro, ο Αυτοσχεδιασμός στο Θέατρο* (μτφρ. Α. Γαρεφαλάκη). Αθήνα: Εκδόσεις Οκτώ.
- Jensen. M. (2009). *Making the Contours of the Eternal Moment: Indeterminate Scores 2002-2009*. Kingston, NY: Deep Listening Institute.
- Kanellopoulos, P. A. (2007) Musical Improvisation as Action: An arendtian perspective, *Action, Criticism, and Theory for Music Education*, 6:3, pp. 97-127, available at: http://act.maydaygroup.org/articles/Kanellopoulos6_3.pdf Accessed 11/16/2007.
- Kanellopoulos, P. A. (2007). Children's early reflections on improvised music-making as the wellspring of musicophilosophical thinking. *Philosophy of Music Education Review*, 15(2), 119-141.
- Kanellopoulos, P. A. (2011). Freedom and Responsibility in Musical Improvisation: A view from Bakhtin. *Philosophy of Music Education Review*, 19(2), 113-135.
- Kanellopoulos, P. A. (2012). Envisioning Autonomy through Improvising and Composing: Castoriadis visiting creative music education practice. *Educational Philosophy and Theory*, 44(2), 151-182.
- Keyes, C. (2000). Teaching improvisation and 20th century idioms. *Music Educators Journal*, 86(6), 17-22.
- Kratus, J. (1991). Growing with improvisation. *Music Educators Journal*, 78(4), 35-40.
- Kratus, J. (1995). A developmental approach to teaching music improvisation. *International Journal of Music Education*, 26(2), 27-38.
- Murray-Schafer, R. (1986). *The Thinking Ear*. Toronto: Arcana.
- Nettl, B. , Russell, M. (επιμ.) (1998). *In the Course of Performance: Studies in the World of Musical Improvisation*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Nettl, B. (1974). On musical improvisation. *The Musical Quarterly*, 60(1), 1-19.
- Nyman, M. (2012). *Πειραματική Μουσική* (μτφρ. Δανάη Στεφάνου). Αθήνα: Εκδόσεις Οκτώ.

- Oliveros, P. (2005). *Deep Listening: A Composer's Sound Practice*. NY: iUniverse, Inc.
- Oliveros, P. (2004) Harmonic Anatomy: Women in improvisation, in: D. Fischlin & A. Heble (eds) *The Other Side of Nowhere: Jazz, improvisation, and communities in dialogue* (Middletown, Wesleyan University Press) pp. 50-70.
- Ong, W. J. (1982/2001). *Προφορικότητα και Εγγραμματοσύνη* (μτφρ. Κ. Χατζηκυριάκου). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Paynter, J. (1992). *Sound and Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pressing, J. (1984). Cognitive Processes in Improvisation. Στο W. Ray Crozier & A. J. Chapman (Επ.), *Cognitive Processes in the Perception of Art*. Amsterdam: Elsevier Science Publishers B. V..
- Prévost, E. (1995). *No Sound is Innocent: AMM and The Practice of Self-Invention. Meta-Musical Narratives. Essays*. Essex: Copula.
- Reynolds, R. (1965). Indeterminacy: Some considerations. *Perspectives of New Music*, 4(1), 136-140.
- Sarath, E. (2010). *Music Theory Through Improvisation: A New Approach to Musicianship Training*. New York: Routledge.
- Sarath, E. W. (1993). Improvisation for global musicianship. *Music Educators Journal*, 80(2): 23-26.
- Smith, L. (1982). *Σημειώσεις για τη Φύση της Μουσικής*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Treitler, L. (1991). Medieval improvisation. *The World of Music*, 33(3), 66-91.
- Vella, R. (2003). *Sounds in Space, Sounds in Time*. London: Boosey & Hawkes.
- Κακούρη, Κατερίνα, Ι. (1965α). Αυτοσχεδιασμός και θέατρο: το λαϊκό πανηγύρι προαιώνια ρίζα. *Θέατρο*, 22, 79-84.
- Κανελλόπουλος, Π. Α. (2010). Προσεγγίσεις στην έννοια και την παιδαγωγική σημασία του μουσικού αυτοσχεδιασμού: σχεδίασμα μιας πρότασης. *Μουσικός Λόγος*, 9, 5-36.
- Κανελλόπουλος, Π. Α. (2013). Αναζητώντας τον ρόλο του Μουσικού Αυτοσχεδιασμού στη Μουσική Εκπαίδευση: Οι παιδαγωγικές δυνατότητες της καλλιέργειας της (μουσικής) ελευθερίας. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, (Επιστημονική Επιθεώρηση της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση), τ. 11, 5-43.
- Κανελλόπουλος, Π. (2010). Σχεδίασμα μιας παιδαγωγικής του ελεύθερου μουσικού αυτοσχεδιασμού. Στο Π. Α. Κανελλόπουλος & Ν. Τσαφταρίδης (Επιμ). *Η Τέχνη στην Εκπαίδευση – η Εκπαίδευση στην Τέχνη* (σσ.119-146). Αθήνα: Νήσος.
- Καστοριάδης, Κ. (2001). *Ανθρωπολογία, Πολιτική, Φιλοσοφία: Πέντε Διαλέξεις στη Βόρειο Ελλάδα*. Αθήνα: Ύψιλον.
- Κιουρτσάκης, Γ. (1983). *Προφορική Παράδοση και Ομαδική Δημιουργία: Το Παράδειγμα του Καραγκιόζη*. Αθήνα: Κέδρος.
- Παπαδημητρίου, Σ. (1979). *Θέματα και Πρόσωπα της Σύγχρονης Τζαζ (1950-1970)*. Θεσσαλονίκη.